

АНАЛІЗ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПИ ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЦІНАМИ

Кононець О.М.

*Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевих юридичних дисциплін
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

Луцюк А.В.,

*студентка 3 курсу Приватного вищого навчального закладу
«Фінансово-правовий коледж»*

Важливість дослідження загальних теоретичних проблем ціни і ціноутворення, питань практичного ціноутворення в Україні, зокрема, застосування позитивного досвіду державного регулювання ціноутворення в зарубіжних країнах підкреслює актуальність теми.

Існує найбільш поширена думка про те, що найефективніше свої регулюючі функції ціна може виконувати лише тоді, коли вона формується під впливом ринкових чинників, тобто лише за умови вільного ціноутворення [2, с.52]. Але практика свідчить, що вільна ціна не здатна врахувати всієї різноманітності цілей та умов соціально-економічного розвитку країни і тому не може бути універсальним засобом регулювання економічних процесів. Отже, ефективність цінової політики в Україні є сумнівною.

Вільне ціноутворення у мінімальні строки надає максимальні можливості для стрімкого зростання виробництва. А як негативна сторона вільного ціноутворення є благодатним підґрунтям для стрімкого інфляційного росту, для зростання безробіття та для інших негативних економічних наслідків.

Зокрема, держава в особі державних органів регулюють (встановлюють) граничні торговельні надбавки до оптової ціни виробника на борошно, хліб і хлібобулочні вироби, макаронні вироби, цукор, яловичину, свинину і м'ясо птиці, ковбаси варені, молоко, сир, масло тваринне та олію[3]. Цим же Додатком зазначається, Національна комісія регулювання електроенергетики регулює тарифи на електроенергію, встановлює роздрібні ціни на газ природний, що використовується для потреб населення тощо. При цьому цікавою є аргументація аналітичних звітів Департаменту економічної стратегії макроекономічного прогнозування Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

щодо причин інфляційних процесів, що відбуваються в країні: психологічний фактор (щодо «гречаної» кризи), світове дорожчання цін (щодо ситуації на паливному ринку України), але звичайно не розглядаються можливості допущення неефективної цінової політики держави [6].

Незважаючи на дію ринкових законів, держава регулює ціни на окремі групи товарів (сільгосппродукцію, продтовари, деякі види сировини і матеріалів), поштово-телеграфні та комунальні тарифи тощо [6].

У регулюванні ринкового механізму використовують певні непрямі методи: «ціни втручання», «ціни підтримування», запровадження кількісних обмежень на імпорт, встановлення «рекомендованих цін», проведення закупівель у буферні запаси під час спаду цін, розпродаж товарів із запасів у період зростання цін.

До методів прямого регулювання цін належать адміністративно-юридичні методи. У деяких країнах на ціноутворення помітно впливає податкове законодавство. Уряд контролює і регулює ціни на товари і послуги, що мають особливо важливе значення для підтримання життєвого рівня населення або є результатом діяльності монополізованих виробництв. Наприклад, в Австралії, де відсутня система державного регулювання цін, у деяких штатах діє контроль за цінами на певні продовольчі товари – хліб, яйця, молоко. Штати країни регулюють максимальний рівень цін на ці товари, хоча обмеження поширюється тільки на оптові ціни. Стосовно інших масових сільгосптоварів і деяких видів сировини чинне законодавство встановлює мінімальні закупівельні ціни [4, с. 51].

У переважній більшості зарубіжних країн державне регулювання цін не є разовою дією, а відбувається постійно з чередуванням періодів його посилення та послаблення. Під час кризових ситуацій, руйнування грошово-фінансових систем, значного дефіциту товарів і великого надлишку грошей в обігу, державне втручання в цінові процеси є більш жорстким та об'ємним. Так, у перші післявоєнні роки у Великобританії державне регулювання цін охоплювало до 60%, а в Австрії – практично 100 % товарів та послуг [1, с.50].

За умов стабілізації економічної ситуації і переходу до розвинутого ринку державний контроль за ціноутворенням поступово зменшується і в основному обмежується відповідним впливом на передумови та побічні наслідки вільного ціноутворення.

Але і після проведення лібералізації, уряди розвинутих капіталістичних країн продовжують здійснювати регулювання цін на товари та послуги, що мають особливе значення для підтримки життєвого рівня населення.

У Греції державне регулювання в галузі ціноутворення здійснюється за допомогою механізму визначення цін і контролю за їх дотриманням та політики цін і доходів на конкретних етапах розвитку країни. Ціна приблизно 20% найменувань споживчих товарів і послуг регулюється державними органами. Контроль за дотриманням цін здійснює спеціальна служба – ринкова поліція.

У Данії система ціноутворення формується під впливом вільної конкуренції. Питома вага встановлюваних безпосередньо державою твердих (регульованих) цін у загальній структурі цін виробників, а також оптової і роздрібною торгівлі становить приблизно 6 %.

В Іспанії держава здійснює регулювання і контроль цін на товари першої необхідності, а також товари і послуги, виробництво яких монополізоване. Питома вага регульованих і встановлених державою цін – 10 %.

В Італії держава в періоди галопуючої інфляції вдається до прямого контролю за цінами. У «кошик» контрольованих за цінами товарів відібрано 33 види продовольчих товарів і 3 види товарів домашнього вжитку, які є основною частиною споживання середньої італійської сім'ї. Для уряду Італії політика прямого контролю за цінами є актуальною у зв'язку з безперервною інфляцією. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є «Закон з контролю за цінами» (1973 р.).

У Канаді відсутня єдина система регулювання цін. На більшість товарів і послуг їх встановлюють, орієнтуючись на попит і пропозицію. На думку канадських спеціалістів, існуюча система регулювання цін далека від досконалості й охоплює лише до 10 % товарів і послуг.

У Норвегії ціни і торгова конкуренція регулюються законом про контроль за цінами, прибутком і обмеженням конкуренції від 1953 р. У країні заборонено індивідуальні та колективні угоди між виробниками і продавцями про встановлення підвищених цін на товари. Заборонено також будь-які угоди про встановлення несправедливих (підвищених) цін.

У Франції діє принцип вільного встановлення цін. Однак держава може регулювати ціни на сільгосппродукцію, газ, електроенергію, транспорт. До 20 % цін регулюються Постановою про лібералізацію цін (1986 р.)

У Швейцарії законодавчо фіксуються ціни майже на 50 % обсягу товарної продукції сільського господарства. Особливу увагу держава приділяє ціноутворенню в галузях, які вона фінансує.

Ціноутворення в Японії є тією сферою економіки, де пряме втручання держави мінімальне. Адміністративно регулюються до 20 %

споживчих цін, у тому числі на рис, пшеницю, м'ясо, молоко, продукти із них, воду, електроенергію, газ, залізничний транспорт, освіту і медичне обслуговування [5, с. 55-65].

Основними етапами розвитку системи державного регулювання цін і доходів у країнах змішаної економіки, тобто економіки, яка базується на поєднанні державного та вільного ціноутворення, визначено: етап ресурсного забезпечення; етап збалансування ринків; етап сталого розвитку. На першому етапі в умовах відставання виробничих можливостей від споживчих потреб державне регулювання спрямовувалося на підтримку ресурсного забезпечення, цін і доходів сільськогосподарських виробників на рівні параметрів розширеного відтворення. На другому етапі заходи держави були спрямовані на збалансування внутрішнього ринку, первісно за рахунок регулювання пропозиції сільськогосподарської продукції, у подальшому – і за рахунок збільшення внутрішнього та зовнішнього попиту. З перевищенням виробничих можливостей над споживчими потребами скорочуються заходи держави, що викривляють дію ринкового механізму, та одночасно державою забезпечується підтримка стабільних умов відтворення у сільському господарстві, дотримання стандартів якості продукції й екологічної безпеки виробництва.

Таким чином, механізм державного регулювання цін повинен бути збалансованою системою заходів впливу на процеси ціноутворення, спрямованих, зокрема, на забезпечення:

- рівних економічних умов і стимулів для розвитку всіх форм власності, економічної самостійності підприємств і регіонів;
- збалансування ринку засобів виробництва і предметів споживання;
- протидії монопольним тенденціям виробництва товарів;
- об'єктивних співвідношень у цінах на промислову і сільськогосподарську продукцію, що сприяє еквівалентному обміну;
- розширення сфери застосування вільних цін;
- підвищення якості продукції;
- соціальних гарантій, у першу чергу – для малозабезпечених прошарків населення;
- створення необхідних економічних гарантій для виробників;
- орієнтації цін внутрішнього ринку на рівень світових цін.

Враховуючи світовий досвід державного регулювання ціноутворення реалізації вище зазначених завдань можливе за умови запровадження порядку всебічного використання методів непрямого регулювання цін та тарифів (за рахунок ПДВ, збільшення імпортних поставок,

субсидування (агропромисловий комплекс) та ін.). Разом з тим, варто підкреслити, що у зарубіжних країнах створений ефективний механізм гнучкої системи відстеження (моніторингу) внутрішніх цін на основні види продукції, і що головне – є система заходів притягнення до юридичної відповідальності порушників цінової дисципліни.

І нарешті, очевидною і невирішеною проблемою є застарілість та неефективність законодавства про ціноутворення, зокрема, є необхідним прийняття нового Закону України «Про ціни та ціноутворення». Адже норми, що містяться в Законі, застарілі, не відповідають сучасному законодавству, і в силу цього не тільки не сприяють, а й активно перешкоджають розвитку ринкових відносин у державі.

Список використаних джерел

1. Гладких Д. Державне регулювання економіки за допомогою ціноутворення / Д. Гладких // Економіка України. – 2001. - №1. – С. 50-55.
2. Кульпінська Л.К. Досвід державного регулювання цін у країнах-членах Європейського союзу / Л.К. Кульпінська, В.С. Гвоздь // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. - №6 (97). – С. 52-57.
3. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів): Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 №1548 / Кабінет Міністрів України // Урядовий кур'єр. – 1997. – 21 січня.
4. Сафонов І. Удосконалення правового регулювання цін і ціноутворення – важливий засіб державної підтримки аграрних товаровиробників / І. Сафонов // Право України. – 2005. - №9. – С.50-53.
5. Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення: навч.посібник / Л.О. Шкварчук. - 3-тє вид., виправлене. – К.: Кондор, 2006. – 460 с.
6. Щодо цінової ситуації на споживчому ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.